

Cantatedienst zondag in de Paaskerk

‘Himmelskönig, sei willkommen’, BWV 182

Hoforganist wordt concertmeester

Komend vanuit Mühlhausen wordt Bach op 23 jarige leeftijd in juni 1708 aangesteld als organist aan het hof van de hertog van Saxen Weimar. Zijn verblijf wordt doorgaans verdeeld in twee perioden: de jaren tot 1714 en die tot 1717, wanneer Bach vertrekt naar zijn volgende post Köthen. De eerste zes jaar in Weimar figureert Bach hoofdzakelijk als hoforganist tijdens diensten en speciale gelegenheden en daarnaast is hij kamermusicus. Voorjaar 1714 verzoekt Bach bij zijn hertog om promotie; hij ambieert en verkrijgt de nieuwe functie van concertmeester. Het betekent een verbreding van zijn muzikale horizon nu hij maandelijks nieuwe muziek voor de kerkdiensten kan schrijven.

De goedklinkende paleiskerk, de Himmelsburg, en de beschikbaarheid van een professioneel orkest bieden Bach een welhaast perfect werkklimaat. Van achter de eerste lessenaar zal hij voortaan zijn ensemble leiden. In de jurist Salomo Franck (1659-1725) treft Bach een erudiet dichter voor zijn cantates. De wat oudere Franck kiest bij voorkeur uit Bijbelteksten, moderne gedichten en verzen, en uit van oudsher gekende kerkhymnen. Franck is niet erg gecharmeerd van eigentijdse, Italiaanse ontwikkelingen in de kerkmuziek zoals recitatieven en aria's.

Bachs eerste cantates uit Weimar bevatten daarom slechts een enkel recitatief.

Cantate BWV 182

De benoeming tot concertmeester werd van kracht op 2 maart 1714. Enkele weken later, zondag 25 maart, klonk de cantate *Himmelskönig, sei willkommen*, bestemd voor de viering van Palmzondag, wat toen door een toevallige coïncidentie van liturgische afspraken samenviel met de feestdag Maria Boodschap. Reden genoeg voor Bach om met een groots opgezette cantate zijn artistiek en muzikaal visitekaartje te presenteren. Kort samengevat: een acht-delige cantate met een sinfonia, drie koordelen, één recitatief en drie duetten (stem-instrument).

Voor de tekst koos Franck ondermeer een gedeelte uit psalm 40 en hij gebruikte een strofe uit de hymne ‘Jesu Leiden, Pein und Tod’. De cantatetekst sluit aan bij de evangeliëlezing voor Palmzondag, Matthäus 21: 1-9, de blijde intocht van Jezus in Jeruzalem (Sion), waar hij een handvol dagen later gekruisigd zal worden.

Frans, Italiaans en Duits, Europees kortom!

De cantate opent met een in Franse stijl geschreven sonata, een instrumentale ouverture waarop een Zonnekoning en dus ook een hemelkoning statig binnen kan schrijden. Tegen de verwachting in is de bezetting niet pompeus of glorieus doch sober: blokfluit, een viool en twee hoofdzakelijk pizzicato spelende altviolen. Een sfeertekening om de toehoorder in de juiste stemming te brengen. Dan klinkt zonder enige introductie het openingskoor, een frivool dansende koorfuga. De blokfluit fungeert als parelende vijfde stem en het bescheiden strijkorkestje speelt overwegend *colla parte*, dus met de zangstemmen mee. Na dit da capo koordeel vervult de bas in het enige recitatief van de cantate de rol van Vox Christi, de stem van Christus. In de ik-vorm wordt de oudtestamentische psalmtekst (Psalm 40: 7-8)

gereciteerd. In de daaropvolgende aria voor bas is het vertellerperspectief verschoven. Nu wordt Christus in de jij-vorm toegezongen. De begeleiding bestaat uit twee altviolen en continuo. De andere solist naast de bas is de eerste violist (de kersverse concertmeester in 1714 himself, I presume...).

Het strijkorkest heeft in deze cantate overigens een bijzondere samenstelling: eerste violen, géén tweede violen, twee verschillende altvioolpartijen en continuo.

De invloed van de Italiaanse stijl is traceerbaar in de da capo aria voor alt, flauto dolce (blokfluit) en continuo. Deze elegante aria nodigt de kerkganger uit zich aan Christus te onderwerpen.

In de meest ritmische, dynamische derde aria smeekt de tenor om hemelse bijstand op het weerbarstig levenspad in navolging van Christus. De instrumentale bezetting is sober, alleen continuo als basis voor het duet van tenor en cello.

Luthers tintje

Een bijzondere compositie binnen deze cantate is het deel ‘Jesu, deine Passion ist mir lauter Freude’, het 33ste vers van de voor Palmzondag geschreven hymne Jesu Leiden, Pein und Tod van Paul Stockmann (1633). De tekst verradt de Lutherse paradox: het lijden van Christus is de gelovige louter vreugde. Misschien een theologisch doordenkertje.

Orkest en koor omspelen en –zingen de oude koraalmelodie naar voorbeeld van Pachelbel. Het resultaat: een onmiskenbare koraalbewerking zoals Bach die tien jaar later in Leipzig vrijwel wekelijks zal componeren.

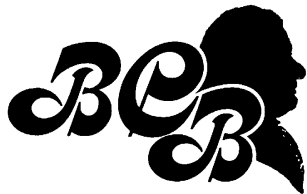
In plaats van het gebruikelijk slotkoraal, besluit cantate 182 met een volledig koordeel. Wederom in da capo-vorm, voor koor en orkest fugatisch, snel, in een levendige dansachtige maatsoort ter ondersteuning van de opwekkende tekst ‘So lasset uns gehen in Salem der Freuden’. Want vreugde heeft het hoofdaccent in deze geliefde cantate. Opnieuw is het vertellerperspectief verlegd. Nu zijn wij aan de beurt.

Net als toen: een Hemelkoning met Maria Boodschap

De Bach Cantorij Baarn onder leiding van Bas Ramselaar voert cantate BWV 182 aanstaande zondag 25 maart om 19.30 uur uit tijdens de interkerkelijke dienst in de Paaskerk. Voorganger is ds. Kees Kruijswijk Jansen.

Als vocale solisten begroet de cantorij David Cohen, countertenor die de altaria zal zingen, Roelof Polinder, tenor en Bas Ramselaar neemt zelf de baspartij voor zijn rekening.

Instrumentale solisten: Mariken Hanke van Peurse, blokfluit, Wik Ornée, viool en Peter Doberitz, cello. Alle orgelpartijen zijn in de vertrouwde handen van Henk van Zonneveld.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen + foto van David Cohen, countertenor (zie bijlage)